

ONDERWEG NAAR HET UNIVERSEEL RECHT OP ENERGIE EN WATER

MEMORANDUM MET HET OOG OP
DE FEDERALE VERKIEZINGEN VAN 2024

Onderschreven door de Coördinatie Gas-Elektriciteit-Water (CGEW)

Leden van de CGEW: de vzw Fédération des Services Sociaux, de vzw Collectif Solidarité Contre l'Exclusion, de vzw Equipes Populaires Bruxelles, het ACV Brussel, het ABVV, het Steunpunt voor de Diensten Schuldbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en andere leden uit het maatschappelijk middenveld en de academische wereld.

De **toegang tot energie en water** moet als fundamentele **behoefte** én **basisrecht** voor iedereen **gewaarborgd** zijn.

Volgens de principes van respect voor de menselijke waardigheid heeft elk individu recht op de toegang tot gas, elektriciteit en water om in zijn of haar basisbehoeften te voorzien en deel te kunnen nemen aan het sociaal leven.

Toch leeft in België (volgens gegevens uit 2021, dus voor de crisis van de energieprijzen):

- **1 gezin op 4** in **energiearmoede**.
- **1 gezin op 5** in **waterarmoede**.

Deze zes duidelijke voorstellen, afkomstig van de actoren op het terrein, zijn bedoeld om de bestaande beschermingsmechanismen te versterken en komaf te maken met deze paradox:

1. Het basisrecht op energie en water opnemen in de Grondwet p. 1	2. Garant staan voor eerlijke en betaalbare prijzen voor de consument p. 2	3. Het sociaal tarief voor gas en elektriciteit eerlijker maken via hervormingen p. 3
4. De commerciële praktijken van de leveranciers reglementeren p. 4	5. Het Gas- en Elektriciteitsfonds (Fonds Vandelanotte), de OCMW's en de private sociale sector herfinancieren	6. Uit het Energy Charter Treaty (ECT) stappen p. 6
In deze context: een sociaal rechtvaardige energietransitie tot stand brengen p. 7		

1. HET BASISRECHT OP ENERGIE EN WATER OPNEMEN IN DE GRONDWET

ONZE VOORSTELLEN:

- Artikel 23 van de Grondwet aanpassen.
- Het basisrecht op energie en water erin vermelden als primaire behoefte.

WAAROM?

Door het recht op energie grondwettelijk vast te leggen, kunnen de garanties tegen elke vorm van uitsluiting van dit recht, in situaties waarin bestaansonzekerheid leidt tot frequente afsluitingen van gas en elektriciteit, worden uitgebreid.

De grondwettelijke vastlegging van dit recht zou de gewestelijke wetgevers extra moeten stimuleren om bepalingen op te nemen die een continue levering – tegen minimale prijs? – van water, gas en elektriciteit voor huishoudelijk gebruik garanderen, zodat de gebruikers hun menswaardige levensstandaard kunnen behouden.

Een grondwettelijke vastlegging biedt bescherming tegen elke terugval van het reeds bereikte beschermingsniveau van het recht en maakt de verplichting mogelijk om elke federale en regionale energienorm te onderwerpen aan een grondwettelijke toetsing bij het Grondwettelijk Hof.

OOK DEZE INSTELLINGEN EN/OF ACADEMICI STAAN ACHTER ONS VOORSTEL:

- Bernard, Nicolas, "Du droit au logement au droit à l'énergie", *Revue Politique*, nr. 74, maart 2012. [Klik hier](#).
- Hesselman, Marlies and Varo, Anaïs and Laakso, Senja, "The Right to Energy in the European Union (June 1, 2019). ENGAGER European Energy Poverty, Policy Brief No. 2 (June 2019), University of Groningen Faculty of Law Research Paper No. 49/2019. [Klik hier](#).

2. GARANT STAAN VOOR EERLIJKE EN BETAALBARE PRIJZEN VOOR DE CONSUMENT

ONZE VOORSTELLEN:

- Leveranciers verplichten om **bevattelijke, vergelijkbare tariefformules** aan te bieden en deze in aantal te **beperken**.
- Leveranciers verplichten om een **contract met een vaste prijs aan te bieden voor minstens 3 jaar**.
- De naleving van het federale contractenrecht opleggen (dat van toepassing is op energiecontracten). Bij een energiecontract van bepaalde duur geldt het principe dat **de leverancier de prijs niet eenzijdig kan wijzigen**.
- **Gereguleerde**, transparante en betaalbare **prijzen** aanbieden aan alle residentiële verbruikers en kmo's.
- **Prijsbevroezingsmechanismen** invoeren die gefinancierd worden door **belastingen te heffen op de winsten** van multinationals in de energiesector en de eindprijs die de gezinnen betalen, begrenzen, meer bepaald in tijden van crisis.
- Een **eerlijk** systeem van **consumentenbelasting** in het leven roepen, dat de huishoudens met niet-geïsoleerde woningen en/of grote huishoudens, niet bestraft.

WAAROM?

De recente energiecrisis heeft aangetoond dat de overheid geen hefboven in handen heeft om huishoudens met een laag inkomen en de middenklasse te beschermen tegen buitensporige energieprijstijgingen.

Sommige multinationals konden in die periode evenwel crisisgerelateerde recordwinsten boeken.

Daarom hebben we in de toekomst eerlijke tarieven nodig. Dit prijszettingssysteem moet meer rekening houden met de financiële draagkracht van elk individu, en tegelijk mechanismen in stand houden die de energie waarborgen die nodig is voor een menswaardig comfort.

OOK DEZE INSTELLINGEN EN/OF ACADEMICI STAAN ACHTER ONS VOORSTEL:

- Verklaring van António Guterres, secretaris-generaal van de Verenigde Naties. [Klik hier](#).
- Meer weten over het verbod op eenzijdige prijsaanpassing? [Klik hier](#) voor de verklaring van de FOD Economie.
- Meer weten over de eerlijke consumentenbelasting? [Klik hier](#) voor het artikel van Ph. Defeyt.

3. HET SOCIAAL TARIEF VOOR GAS EN ELEKTRICITEIT EERLIJKER MAKEN VIA HERVORMINGEN

ONZE VOORSTELLEN:

- Het **sociaal tarief behouden** voor alle huidige categorieën (op 30 juni 2023) van begunstigen, met inbegrip van de begunstigen van het RVT (recht op een verhoogde tegemoetkoming) volgens inkomen.
- Een **betaalbaar sociaal tarief garanderen** voor de begunstigen ervan, zodat het deel van hun inkomen dat ze aan energiefacturen moeten besteden, beperkt blijft.
- Een **inkomenscriterium** invoeren dat bepaalt wie recht heeft op een sociaal tarief, met een degressief trapsysteem om de drempel effecten te milderen.

In de praktijk bepleiten we een volledige bescherming (100% van het sociaal tarief) voor personen met een inkomensniveau dat overeenstemt met de bedragen die recht geven op een verhoogde tegemoetkoming volgens inkomen. Boven dat inkomensniveau willen wij dat het sociaal tarief wordt toegepast volgens een degressief trapsysteem.

- Een **automatische tegemoetkoming** doorvoeren (bv. in de vorm van een energiecheque) voor mensen die geen aanspraak kunnen maken op het sociaal tarief, omdat ze geen individuele meter hebben.
- Het sociaal tarief voor energieverbruik toepassen op **collectieve opvang- en huisvestingsvoorzieningen** voor kwetsbare personen (daklozen enz.).
- De begunstigen **ondersteuning en voorrang** geven bij programma's in het kader van **energierenovatie** met het oog op structurele oplossingen.

WAAROM?

Het sociaal tarief is een efficiënte sociale maatregel, maar het huidige toekenningssysteem leidt helaas tot discriminatie tussen:

- personen met een vergelijkbaar inkomen, waarbij verbruikers die geen recht hebben op bepaalde 'sociale statuten' worden uitgesloten van het sociaal tarief.
- mensen met en mensen zonder individuele meter.
- huishoudens die zich in een 'standaard' administratieve situatie bevinden en zekere uitzonderlijke groepen (bv. studenten, mensen zonder verblijfsvergunning en woonwagenbewoners).

OOK DEZE INSTELLINGEN EN/OF ACADEMICI STAAN ACHTER ONS VOORSTEL:

- Advies van Unia: Sociaal tarief voor energie in het licht van de antidiscriminatie wetgeving (2023). [Klik hier](#).
- Aanbevelingen van het Platform tegen Energiearmoede beheerd door de Koning Boudewijnstichting betreffende het sociaal tarief (2023). [Klik hier](#).
- Ph. Defeyt, "Les aides en matière d'énergie : un concentré des maux des politiques sociales", *Chronique de la LDH*, nr. 202, 2023. [Klik hier](#).

4. DE COMMERCIËLE PRAKTIJEN VAN DE LEVERANCIERS REGLEMENTEREN

ONZE VOORSTELLEN:

- Leveranciers verplichten om een fysieke, toegankelijke **klantendienst** ter beschikking te stellen.
- **De onrechtmatige schulden** van residentiële verbruikers kwijtschelden: een betalingsuitstel opleggen op de rechtsvorderingen van gerechtsdeurwaarders, een doorlichting maken van de schuld, en de schulden die als onrechtmatig zijn aangemerkt, vervolgens kwijtschelden.
- Het '**Akkoord van de consument**' **bindend** maken voor alle leveranciers door de bepalingen ervan op te nemen in het Wetboek van economisch recht.
- Oneerlijke en misleidende handelspraktijken streng **bestrafen**. Dat gaat onder meer over ongeoorloofde klantenwervingspraktijken, eenzijdige verhoging van het voorschot en onjuiste facturering van de bijdragen.
- **Compensatie toekennen** aan benadeelde personen in de vorm van een **forfaitaire** schadevergoeding. Dit systeem bestaat al in andere domeinen (bv. voor slachtoffers van discriminatie, voor slachtoffers van een onterechte afsluiting van de energievoorziening enz.).
- Voorzien in een **schadevergoeding voor de consument** bij een administratieve fout van de leverancier (bv. factureringfouten, foutieve toepassing van het sociaal tarief, lang uitblijven van de facturering).

WAAROM?

46% van de Belgen is digitaal kwetsbaar (bron: Koning Boudewijnstichting) en moet dus terecht kunnen bij een fysieke, toegankelijke klantendienst om zijn of haar energiesituatie te regelen.

De misleidende praktijken van bepaalde leveranciers duwen sommige huishoudens in een hachelijke situatie¹.

Efficiënte, evenredige en ontradende sancties zijn absoluut noodzakelijk voor het vrijwaren van de consumentenrechten.

OOK DEZE INSTELLINGEN EN/OF ACADEMICI STAAN ACHTER ONS VOORSTEL:

- Rapport van de CREG over de evolutie van de prijzen in maart 2023 van de individuele producten op de kleinhandelmarkt ten opzichte van de groothandelsprijzen. [Klik hier](#).
- Meer weten over het regelgevend kader van de klantenwervingspraktijken? [Klik hier](#) voor het advies van de Ombudsman voor Energie in zijn memorandum (2019), p.8.

¹ Voor meer details; zie ons advies [over de maatregelen die genomen moeten worden ter bescherming van de wettelijke belangen van de consumenten ten aanzien van klantenwervingspraktijken](#).

5. HET GAS- EN ELEKTRICITEITSFONDS (FONDS VANDELANOTTE), DE OCMW'S EN DE PRIVATE SOCIALE SECTOR HERFINANCIEREN

ONZE VOORSTELLEN:

- **Het Gas- en Elektriciteitsfonds en de OCMW's structureel herfinancieren** zodat ze middelen hebben om alle aanvragen die bij hen worden ingediend, te kunnen opvolgen.
- De **toegang tot het Gas- en Elektriciteitsfonds openstellen** voor alle residentiële energieconsumenten die er nood aan hebben.
- De **private sociale diensten herfinancieren** zodat ze:
 - in correcte omstandigheden kunnen werken;
 - de gebruikers kwaliteitsvolle dienstverlening kunnen bieden;
 - non take-up van rechten kunnen bestrijden (meer bepaald bij mensen die niet bij het OCMW kunnen/durven aankloppen).

WAAROM?

Door de toenemende bestaansonzekerheid en digitalisering van de samenleving krijgen de sociale diensten steeds meer aanvragen te verwerken waarbij almaar complexere situaties aan de orde zijn.

Door de opeenvolgende crisissen groeit de stapel onbetaalde facturen snel aan.

Door het complementaire karakter van de tussenkomsten door de verschillende instanties en OCMW's kan elke burger aankloppen bij de dienst die het meest aangewezen is om zijn of haar vraag te beantwoorden.

OOK DEZE INSTELLINGEN EN/OF ACADEMICI STAAN ACHTER ONS VOORSTEL:

- Platform tegen energiearmoede beheerd door de Koning Boudewijnstichting: "Revaloriseren en verbeteren Fonds Gas en Elektriciteit" [Klik hier](#).

6. UIT HET ENERGY CHARTER TREATY (ECT) STAPPEN

ONZE VOORSTELLEN:

- Erop aandringen dat België uit het Energy Charter Treaty stapt.
- De sunset-clausule in het ECT neutraliseren.

WAAROM?

Het ECT bevat een geschillenregeling tussen bedrijven en landen, gekend onder de naam Investor-to-State Dispute Settlement (ISDS). Deze regeling geeft bedrijven de macht om een staat aan te klagen voor een privaat arbitragehof als ze vinden dat de nationale beleidslijnen hen onrecht aandoen. Zo maakten multinationals van dit instrument gebruik om staten te vervolgen die bijvoorbeeld een energietransitiebeleid voeren om af te stappen van fossiele brandstoffen of sociale maatregelen doorvoeren.

Op 2 september 2021 oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Unie in het *Komstroy*-arrest dat de mogelijkheid van privé-investeerders uit een EU-lidstaat om andere EU-lidstaten aan te klagen bij private arbitragehoven in strijd is met het EU-recht.

In juni 2023 oordeelde de Europese Commissie opnieuw dat een gecoördineerde terugtrekking uit het ECT de enige realistische optie is voor de lidstaten.

OOK DEZE INSTELLINGEN EN/OF ACADEMICI STAAN ACHTER ONS VOORSTEL:

- Resolutie van het Europees Parlement van 24 november 2022 over de resultaten van de modernisering van het Verdrag inzake het Energiehandvest (ECT), waarin een gecoördineerde terugtrekking van de lidstaten uit het ECT wordt bepleit. [Klik hier](#).
- Voorstel van resolutie om de terugtrekking van de Europese Unie uit het Verdrag inzake het Energiehandvest te steunen, ingediend in de Kamer op 21 maart 2022. [Klik hier](#).
- Carte blanche "Sortir du Traité sur la Charte de l'énergie pour faire face à l'urgence climatique", opgesteld door Entraide & Fraternité en CNCD-11.11.11. [Klik hier](#).

IN DEZE CONTEXT: EEN SOCIAAL RECHTVAARDIGE ENERGIETRANSITIE TOT STAND BRENGEN

Deze voorstellen zijn uitgewerkt op basis van onze ervaringen op het terrein. Ze kunnen pas ten volle tot hun recht komen tegen de achtergrond van een sociaal rechtvaardige energietransitie.

Het overheidsbeleid moet daarbij de collectieve toe-eigening van het energie- en watervraagstuk mogelijk maken. We stellen echter vast de huidige trend eerder in de richting gaat van financialisering, speculatie en commercialisering van deze basisgoederen. De ervaring leert ons dat de markt- en geldlogica de toegang tot water en energie beperkt voor de meeste kwetsbare groepen en hen uitsluit van het energietransitieproces. We moeten deze trends ombuigen.

Het is ook belangrijk we de transitie in haar totaliteit bekijken zodat de meest kwetsbare huishoudens niet de zwaarste lasten hoeven te dragen. In een wereld die draait rond energieverbruik, is het absoluut noodzakelijk om allereerst overbodige energie-uitgaven te bannen, zoals publiciteit in de openbare ruimte, die enerzijds rechtstreeks verbruik inhoudt om de borden van stroom te voorzien en anderzijds een systeem voedt dat gekenmerkt wordt door overconsumptie en onverenigbaar is met de huidige ecologische uitdagingen.

Er moet tevens een objectieve evaluatie worden gemaakt van de kosten voor energie- en waterarmoede die door de overheid, en dus door de hele bevolking, worden gedragen. Tijdens de recente energiecrisis werd de overheid gedwongen om het falende marktproces te ondervangen met sociale maatregelen. We zijn weliswaar van de mening dat deze tussenkomsten essentieel zijn, maar beseffen ook dat er een fors prijskaartje aan vasthangt en dat ze milieubelastend zijn. In meer algemene zin, dus ook in niet-crisistijden, stellen wij ons vragen bij het feit dat de overheid de tekortkomingen van de privésector moet opvangen, met de bekende gevolgen op het vlak van begrotingsevenwicht, investeringen in sociale projecten, gezondheidszorg enz.

Het is uiteindelijk de bedoeling om de sociale situatie van mensen die kampen met een beperkte toegang tot energie en water in haar totaliteit te verbeteren. Daarom bepleiten wij, samen met talloze armoedeorganisaties, de afschaffing van het statuut van samenwonenden als het gaat om sociale bescherming, omdat het mensen ten onrechte in de armoede duwt. Door het belang te erkennen van met meerdere mensen samen te wonen, kan het statuut van samenwonende worden opgeheven. Op die manier wordt het ook mogelijk om een regeling uit te werken voor praktijken zoals Airbnb's en cohousing, die sterk in opmars zijn in onze steden en een steeds groter aandeel innemen binnen onze huisvesting.

ONZE AANBEVELINGEN OP HET NIVEAU VAN HET BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST:

1. Op grote schaal investeren in de renovatie van niet-geïsoleerde woningen
2. Afsluitingen van energievoorziening verbieden en de huidige bescherming in stand houden
3. Een publieke energieleverancier oprichten
4. De watervoorziening uitbreiden
5. De middelen van organisaties die de strijd aanbinden met energie- en waterarmoede verhogen of bestendigen